

ШАМАРА Р. П.,
аспірант кафедри права
(Маріупольський державний
університет, м. Київ)

УДК 342.9:351.74:342.7(477)
DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.11>

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ НАЛЕЖНОСТІ ДО ГРОМАДЯНСТВА УКРАЇНИ

У статті висвітлено актуальні питання, пов'язані з встановленням належності особи до громадянства України, що є важливим аспектом правового статусу особи та доступу до її основних прав і свобод. Зважаючи на історичні зміни, які відбулися після розпаду СРСР, значна кількість людей залишилася без належного документального підтвердження свого громадянства, що створює складнощі в процесі їхнього правового статусу та отримання офіційних документів.

Автором приділяється значна увага аналізу чинної нормативної бази, зокрема Закону України «Про громадянство України» та Порядку розгляду заяв і поданнями щодо питань громадянства України, які регулюють процедуру підтвердження громадянства осіб, що постійно проживали на території України на момент проголошення незалежності та на момент набрання чинності Закону України «Про громадянство України». Наголошується на проблемах, з якими стикаються заявники, зокрема складності збору значної кількості документів, які часто є втраченими або недоступними, відсутності актуальних даних про реєстрацію за станом на 1991 рік тощо.

Автором розглядається процедура встановлення належності до громадянства України саме Державною міграційною службою (ДМС), яка передбачає подання документів, що підтверджують постійне проживання на території України у визначений період. Проте аналіз практичних аспектів реалізації цієї процедури свідчить про низку проблем, серед яких невизначеність у збереженні архівних даних, відсутність єдиної бази реєстрації населення за історичні періоди та необхідність звернення до суду для встановлення юридичних фактів, що значно ускладнює процес і збільшує навантаження на судову систему.

Особлива увага приділена питанню людиноцентричної ідеології в адміністративному праві, яка передбачає зміну підходів у сфері документування громадян. Висвітлюються наукові погляди щодо необхідності трансформації адміністративних процедур від «державоцентристської» до «сервісної» моделі, яка б сприяла забезпеченню доступності адміністративних послуг для громадян. Відзначається, що в сучасній адміністративно-правовій доктрині все більше обґрунтовується потреба в запровадженні нових механізмів, що дозволять громадянам легше доводити свою належність до громадянства України, мінімізуючи бюрократичні перепони.

На основі аналізу запропоновані практичні шляхи вдосконалення адміністративної процедури, що передбачає покладання на ДМС обов'язку активного сприяння заявникам у зборі необхідних документів, створення електронних ресурсів для доступу до архівних даних, налагодження співпраці між державними установами для обміну інформацією та оптимізації процесу перевірки поданих документів. Висловлено пропозиції щодо внесення змін до законодавства, які спрямовані на вдосконалення процедури підтвердження громадянства

України, зокрема, запровадження чітких строків для розгляду заяв, зменшення необхідності звернення до суду тощо.

Ключові слова: *Громадянство України, встановлення належності до громадянства, документування, Державна міграційна служба України.*

Shamara R. P. Problematic issues of establishing citizenship of Ukraine

The article highlights the topical issues related to establishing a person's citizenship of Ukraine, which is an important aspect of a person's legal status and access to fundamental rights and freedoms. Given the historical changes that have taken place since the collapse of the USSR, a significant number of people have been left without proper documentary evidence of their citizenship, which creates difficulties in the process of their legal status and obtaining official documents.

The author pays considerable attention to the analysis of the current regulatory framework, in particular, the Law of Ukraine «On Citizenship of Ukraine» and the Procedure for consideration of applications and petitions on issues of citizenship of Ukraine, which regulate the procedure for confirming the citizenship of persons who permanently resided in Ukraine at the time of proclamation of independence and at the time of entry into force of the Law of Ukraine «On Citizenship of Ukraine». The author emphasises the problems faced by applicants, in particular, the difficulty of collecting a large number of documents which are often lost or unavailable, the lack of up-to-date registration data as of 1991, etc.

The author examines the procedure for establishing Ukrainian citizenship by the State Migration Service (SMS), which involves submission of documents confirming permanent residence in Ukraine for a certain period. However, an analysis of the practical aspects of this procedure reveals a number of problems, including uncertainty in the preservation of archival data, the lack of a unified database of population registration for historical periods and the need to go to court to establish legal facts, which significantly complicates the process and increases the burden on the judicial system.

Particular attention is paid to the issue of human-centred ideology in administrative law, which implies a change in approaches to the documentation of citizens. The author highlights the scientific views on the need to transform administrative procedures from the «state-centric» to the «service» model, which would help ensure the availability of administrative services to citizens. It is noted that modern administrative and legal doctrine increasingly justifies the need to introduce new mechanisms which will allow citizens to more easily prove their citizenship of Ukraine by minimising bureaucratic obstacles.

On the basis of the analysis, the author proposes practical ways to improve the administrative procedure, which include imposing on the SMS the obligation to actively assist applicants in collecting the necessary documents, creating electronic resources for access to archival data, establishing cooperation between state institutions for information exchange and optimising the process of verification of submitted documents. Proposals have been made to amend the legislation to improve the procedure for confirming Ukrainian citizenship, in particular, to introduce clear deadlines for consideration of applications, reduce the need to go to court etc.

Key words: *Citizenship of Ukraine, establishment of citizenship, documentation, State Migration Service of Ukraine.*

Постановка проблеми. Питання громадянства є фундаментальним для правового статусу особи, оскільки від нього залежить доступ до широкого спектра прав і свобод, передбачених Конституцією та законодавством України. У сучасному світі, де глобалізація та міграційні процеси набувають значної ваги, особливо важливо мати чіткі та прозорі

процедури для встановлення належності до громадянства, щоб запобігти випадкам безгромадянства та забезпечити правовий захист осіб, які перебувають на території України. У зв'язку з історичними змінами, що відбулися після розпаду СРСР, велика кількість людей залишилася з паспортами колишнього СРСР, а питання щодо обґрунтованого та швидкого встановлення їхньої належності до громадянства України та документуванням паспортним документом залишаються невирішеними по сьогоднішній час.

Стан дослідження. Окремими питаннями встановлення належності до громадянства України займалися В. Авер'янов, З. Бурик, Є. Герасименко, Я. Жовнірчик, М. Макаров, М. Міхровська, Н. Пильгун, І. Софінська, О. Сподинський, С. Стеценко, Є. Ткаченко та інші.

Мета статті. Метою статті є розробка пропозицій для удосконалення порядку встановлення належності особи до громадянства України Державною міграційною службою України на підставі пунктів 1 та 2 частини 1 статті 3 Закону України «Про громадянство України».

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах питання громадянства є ключовим для будь-якої держави, оскільки воно визначає правовий статус особи у взаємовідносинах з державою. Після розпаду Радянського Союзу Україна прийняла на себе відповідальність за громадян, які проживали на її території, внаслідок чого велика кількість людей, які мали паспорти громадянина колишнього СРСР, автоматично стали громадянами України після обміну паспортів у період з травня 1995 року по вересень 2002 року. Однак, навіть сьогодні виникають ситуації, коли особи, які не змогли обміняти вчасно паспорт громадянина колишнього СРСР та отримати паспорт громадянина України через різні обставини, такі як втрата документів, недотримання термінів обміну паспортів тощо, залишаються недокументованими.

Встановлення належності до громадянства України регулюється Законом України «Про громадянство України», Порядком провадження за заявами і поданнями з питань громадянства України та виконання прийнятих рішень (далі – Порядок). Положення Порядку охоплюють такі категорії осіб: громадян колишнього СРСР, які не одержали паспорт громадянина України або паспорт для виїзду за кордон та не мають у паспорті колишнього СРСР відмітки про прописку, яка підтверджує їхнє постійне проживання на території України станом на 24 серпня 1991 року або на 13 листопада 1991 року; осіб, які проходили строкову військову службу на території України на 13 листопада 1991 року і після її проходження залишилися проживати в Україні; осіб, які на 24 серпня 1991 року або на 13 листопада 1991 року відбували покарання в місцях позбавлення волі на території України та до набрання вироком суду законної сили постійно проживали на території УРСР або України; неповнолітніх осіб, які на 24 серпня 1991 року або на 13 листопада 1991 року не досягли повноліття, і чиї батьки належать до вищезазначених категорій та осіб, які на 24 серпня 1991 року або на 13 листопада 1991 року не досягли повноліття та виховувалися в державних дитячих закладах України [1].

Для здійснення перевірки належності до громадянства України, вищезазначеним особам необхідно надати в органи Державної міграційної служби (ДМС) передбачені Порядком документи, зокрема копію паспорта громадянина СРСР, відомості про реєстрацію місця проживання за станом на 1991 рік, довідку про звільнення з місць позбавлення волі, рішення суду про встановлення факту проживання на території України на відповідну календарну дату тощо [1].

Аналізуючи вказаний перелік документів, слід звернути увагу на те, що Порядок покладає саме на заявника обов'язок збору та подання документів до Державної міграційної служби. Однак, вже на цьому етапі виникає суттєва проблема, оскільки в більшості випадків йдеться про осіб, які втратили паспортний документ або взагалі його не отримували, що заважає збиранню інших документів, передбачених Порядком, оскільки без посвідчення особи в органах державної влади або місцевого самоврядування отримати їх неможливо. Тож, на практиці у зв'язку з тим, що такі заявники не можуть надати документи, необхідні для встановлення належності до громадянства, вони отримують від ДМС письмові рекомендації

звернення до суду щодо встановлення факту постійного проживання на території України на момент проголошення незалежності України або факту проживання на момент набрання чинності Законом України «Про громадянство України».

Державна міграційна служба обґрунтовує свою позицію тим, що після проведення реформи децентралізації в Україні, у неї не має актуальної інформації про зареєстрованих осіб за станом на 1991 рік, а чинним законодавством не визначено органу, відповідального за зберігання даних про осіб, зареєстрованих у 1991 році. Крім того, відсутні процедури, умови та строки зберігання документів, що створювалися до проголошення незалежності України під час прописки реєстрації осіб (домові книги, різноманітні довідки форм А, 16, 17 тощо), які створювалися ЖЕКаами та органами місцевого самоврядування, а документи, зокрема довідки про звільнення з місць позбавлення волі, домові (погосподарські) книги тощо слугують виключно лише підставою для звернення особи до суду про встановлення юридичного факту проживання (постійного проживання) на території України [2].

Таким чином, у таких випадках, коли адміністративна процедура не може задовільнити отримання необхідної для встановлення належності до громадянства інформації, в допомогу застосовують судову процедуру, яка передбачає встановлення факту проживання (постійного проживання) на території України. Проте, як свідчить практика, цей судовий порядок є доволі тривалим та складним. Наприклад, у судовій справі № 177/588/24, особа звернулася 24 квітня 2024 року до Широківського районного суду Дніпропетровської області з заявою про встановлення факту постійного проживання на території України. Провадження по справі було відкрито 02 травня 2024 року, однак судові засідання призначене на 15 жовтня 2024 року [3]. Отже, теоретично, без врахування додаткових обставин, суд зможе розглянути справу лише через шість місяців після подання заяви. За умови задоволення вимог заявника судом та без врахування можливості апеляційного та касаційного оскарження судового рішення, особа зможе отримати паспортний документ лише наприкінці 2024 року – на початку 2025 року. Ще один приклад тривалості процесу у справах про встановлення особи та факту її проживання на території України можна побачити у справі № 205/2805/23, провадження за якої було розпочато в Ленінському районному суді міста Дніпропетровська у березні 2023 року [4]. Хоча вимоги заявника у справі були задоволені повністю зазначеним судом від 16 листопада 2023 року, рішення якого було залишено без змін Дніпровським апеляційним судом від 14 травня 2024 року [5], встановлення фактів, про які просив заявник, в кінцевому результаті було завершено судами після спливу 14 місяців.

Слід констатувати, що при встановленні належності до громадянства України заявники часто стикаються з труднощами у пошуку документів, які це підтверджують. Це може бути обумовлено втратою документів, їх зберіганням в архівах інших держав або відсутністю доступу до архівних даних тощо. Поточна адміністративна процедура ДМС зводиться до перевірки документів поданих заявником, без активного сприяння у зборі або пошуку відсутніх даних. Тобто, спостерігається невідповідність між нормативними вимогами та реальними можливостями заявників: відсутність чітких процедур, які регулюють допомогу заявникам, знижує ефективність виконання адміністративних функцій і порушує принципи людиноцентричності в адміністративному праві.

Таким чином, існують об'єктивні правові обставини, які ускладнюють встановлення належності до громадянства України, що дає привід для пошуку ефективних варіантів забезпечення прав та інтересів осіб у таких справах, як бачиться, в межах використання потенціалу саме адміністративних процедур як більш оперативних та простих порівняно із судовими процедурами. Концептуальний напрямок пошуку, вважаємо, має визначати програмна ідея, що набула у вітчизняній адміністративній доктрині широкого визнання – реформування управлінських відносин з метою надання їм сервісного характеру. Якщо схарактеризувати існуючий порядок встановлення належності до громадянства України, то можна погодитися з тим, що в ньому превалує «державоцентристська ідеологія» адміністративного права радянського типу [6, с. 88], з властивим пріоритетом інтересу держави та її інституцій відносно потреб і прав людини.

Так, українські вчені, зокрема С. Стеценко [7, с. 47], В. Авер'янов [8, с. 25], Я. Жовнірчик [9], І. Софінська [10, с. 42], З. Бурик [11, с. 231] підкреслюють необхідність зміни підходу в адміністративному праві від «державоцентристської» до «людиноцентристської» ідеології. Це передбачає пріоритет служіння держави людині, гуманізацію та демократизацію державного управління, а також переосмислення взаємин між державними органами та громадянами на основі верховенства права.

Проф. В. Авер'янов вказує, що суспільна функція адміністративного права буде полягати не тільки в «управлінні» (і тим більше не лише в «юрисдикції»), а насамперед в «обслуговуванні» – тобто в тому, що норми адміністративного права будуть найбільш доступними і ефективними інструментами забезпечення реалізації прав, свобод та інтересів особи у сфері публічної адміністрації [12, с. 12]. У контексті встановлення належності до громадянства України, це означає, що адміністративні процедури повинні бути зручними, зрозумілими та мінімізувати навантаження на заявника, підвищуючи якість державних послуг.

В свою чергу, М. Міхровська зазначає, що, незалежно від тлумачення предмету адміністративного права України, управлінські відносини залишаються основними, зберігаючи традиції радянської адміністративно-правової науки, де домінувало поняття «державного управління». Однак, діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування не обмежується лише управлінськими функціями, адже вони також розглядають індивідуальні звернення громадян щодо реалізації їхніх прав, надають адміністративні послуги та здійснюють позасудовий розгляд адміністративно-правових спорів [13, с. 157; 14, с. 240]. Авторка підкреслює, що більшість сучасних відносин не є управлінськими, що спростовує радянське розуміння адміністративного права як «уособлення управління».

Водночас, на нашу думку, таке твердження потребує уточнення, оскільки поняття «управління» є надзвичайно широким і включає в себе різноманітні методи та форми державного впливу, зокрема й сервісну діяльність. Відповідно, сервісна діяльність, хоча й не є управлінською в класичному розумінні (тобто як безпосереднє здійснення владних повноважень через адміністративні розпорядження), усе ж таки входить до сфери державного управління, оскільки має організаційний ефект у суспільстві.

З огляду на це, концепція сервісного адміністративного права не виключає управлінської природи адміністративної діяльності, а лише розширює її функціональне наповнення. Таким чином, «управлінське» та «сервісне» не є взаємовиключними поняттями, оскільки сервісна діяльність, на наше переконання, може розглядатися як один із напрямків сучасного управління, орієнтований на задоволення потреб громадян та спрощення адміністративних процедур.

Враховуючи зазначене, твердження про те, що більшість сучасних відносин не є управлінськими, є надто категоричним. На наш погляд, доцільніше говорити про трансформацію адміністративного управління в бік більш клієнтоорієнтованого підходу, де державне управління здійснюється не лише через традиційні владні механізми, а й через надання якісних сервісів громадянам.

Узагальнюючи погляди українських фахівців, можна вказати, що сучасне адміністративне право України відходить від традиційного радянського підходу, орієнтованого виключно на управлінські відносини, та переходить до концепції «сервісного адміністративного права». Це відображає зростання значущості відносин, що не є управлінськими в класичному розумінні, таких як розгляд індивідуальних звернень громадян, надання адміністративних послуг і позасудовий розгляд спорів. Такий підхід акцентує увагу на забезпеченні прав і законних інтересів приватних осіб, що свідчить про зміщення фокусу з ієрархічної системи субординації до сервісної моделі, орієнтованої на потреби суспільства. Здійснення органами державної виконавчої влади своїх повноважень має здійснюватися в рамках надання адміністративних послуг, тобто в рамках сервісного підходу, який орієнтується на потреби та права осіб.

Враховуючи позиції українських фахівців та вітчизняного законодавства щодо поняття та сутності адміністративної процедури [15–18], вважаємо, що адміністративна процедура

встановлення належності особи до громадянства України це сукупність нормативно врегульованих дій та заходів, які здійснюватимуться Державною міграційною службою України, з метою збирання первинних документів, їх перевірки, підтвердження, встановлення та визнання правового статусу особи як громадянина України.

Отже, людиноцентрична ідеологія в адміністративному праві, як і принцип верховенства права, передбачають, що людина є найвищою соціальною цінністю, а тому адміністративні процедури повинні бути спрямовані на забезпечення її прав і потреб.

В аспекті людиноцентричної теорії вважаємо слушним при встановленні належності до громадянства України застосовувати сервісний підхід, який передбачатиме закріплення в компетенції ДМС не лише виконання дій з перевірки поданих документів заявником, але й обов'язку активно допомагати заявнику. Для цього пропонуємо здійснити, як правотворчі, так і організаційні кроки.

У першу чергу, необхідним є нормативне закріплення сервісної функції ДМС. У контексті сучасної адміністративної практики України, доцільно розглянути можливість відступу від традиційного підходу, згідно якого саме заявник несе основний тягар збирання первинних документів задля подання до адміністративного органу, зокрема законодавчого закріплення обов'язку ДМС здійснювати дії, спрямовані на сприяння заявникам у збиранні необхідних документів для встановлення належності до громадянства України. Такий обов'язок має бути сформульований не як гарантія отримання певного результату, а як зобов'язання органу діяти активно, сумлінно та в межах своїх повноважень. Так, на наш погляд, складовими цього обов'язку можуть бути, зокрема:

- надання детальних індивідуальних консультацій щодо переліку документів, які можуть підтверджувати належність до громадянства;
- інформування про джерела отримання таких документів і алгоритми взаємодії з відповідними установами;
- самостійне звернення до архівних установ, інших державних органів України або до архівів та державних органів інших держав через дипломатичні канали з метою пошуку релевантної інформації.

Заявник, у свою чергу, має право розраховувати на вчинення органом ДМС саме таких дій, а не на гарантований результат у вигляді отриманих відомостей. Відсутність відповідних даних в архівах або їх недоступність не може вважатися порушенням обов'язку органу, якщо той діяв відповідно до встановленої процедури.

Отже, обов'язок ДМС має полягати у забезпеченні належного адміністративного сприяння, що, хоча й не гарантує результату, є ключовим для реалізації права особи на встановлення її правового статусу.

У другу чергу, необхідно запровадити електронний ресурс для збору інформації (створення інтерактивної платформи, яка допомагатиме заявникам перевіряти наявність їхніх документів у державних реєстрах, подавати запити на отримання документів онлайн та відстежувати статус звернення; розробка методичних рекомендацій і роз'яснень для громадян, зокрема зразків запитів до архівів та інструкцій щодо подачі документів тощо).

В третю чергу, необхідно налагодити ефективну організацію співпраці між державними установами, зокрема, щодо здійснення автоматизованого обміну даними між ДМС, архівами, органами місцевого самоврядування та іншими установами, щоб полегшити отримання довідок, свідоцтв або інших підтверджувальних документів тощо.

Такий підхід, на наш погляд, забезпечить більш оперативний та доступний процес для заявників, що сприятиме кращому захисту їхніх прав та інтересів, а також підвищить ефективність державного управління в сфері громадянства.

Покладання обов'язку активно допомагати заявникам у встановленні належності до громадянства на ДМС, на нашу думку, забезпечить ефективний та доступний процес у кількох ключових аспектах, зокрема:

- доступність адміністративних послуг. У випадках, коли заявники не володіють потрібними документами, надсилання необхідних запитів саме ДМС значно полегшить про-

цедуру. Державний орган має ширші повноваження та ресурси для отримання необхідних даних і доступу до інформаційних систем, що сприятиме ефективнішому обслуговуванню недокументованих осіб;

- зменшення адміністративного навантаження на заявників. Перекладення обов'язку збору документів на ДМС дозволить уникнути надлишкових адміністративних процедур. Нині багато архівів і баз даних розпорошені між різними органами, що ускладнює їх пошук для громадян. ДМС, як центральний орган, зможе ефективніше координувати цей процес, забезпечуючи оперативне та точне збирання інформації;

- забезпечення прав людини. Гарантування права особи на отримання паспортного документа є важливим елементом забезпечення основоположних прав людини. Забезпечення прав охоплює широкий спектр заходів, включно із захистом, спрямованих на створення умов для їхньої реалізації. Запровадження цієї практики сприятиме рівноправному доступу до адміністративних послуг та боротьбі з безгромадянством.

Зважаючи вищевказані проблемні питання встановлення належності до громадянства України, а саме складність збору необхідних документів для заявників, відсутність актуальних відомостей про реєстрацію станом на 1991 рік та обмежений доступ до архівних матеріалів, – пропонуємо внести наступні доповнення та зміни до Закону України «Про громадянство України» та Порядку розгляду заяв і поданнями щодо питань громадянства України та реалізації прийнятих рішень з метою удосконалення процедури встановлення належності особи до громадянства:

- ввести норму, що покладає на Державну міграційну службу обов'язок активно сприяти заявникам, зокрема, у зборі документів, необхідних для підтвердження належності до громадянства України;

- додати норму, яка передбачає можливість звернення ДМС до державних архівів, органів місцевого самоврядування та інших установ не залежно від форми власності для отримання необхідної інформації безпосередньо, без залучення заявника;

- чітко визначити термін перевірки органом ДМС поданих/зібраних документів (наприклад, не більше 3 місяців з дня прийняття заяви);

- закріпити за ДМС встановлення факту проживання на території України заявника за станом на 24.08.1991 року та/або 13.11.1991 року за поданими/зібраними документами, а у разі неможливості – передбачити можливість встановлення зазначеного факту в судовому порядку.

Запропоновані зміни, на наш погляд, мають кілька суттєвих переваг, оскільки:

- по-перше, не всі юридичні факти підлягають встановленню виключно в судовому порядку – чинне законодавство передбачає можливість визнання певних юридичних фактів у межах адміністративних процедур, особливо коли це стосується підтвердження статусу особи для цілей публічно-правових відносин;

- по-друге, для встановлення факту проживання особи на зазначені дати зазвичай достатньо тих самих документів (довідки, реєстраційні дані, документи з архівів тощо), які подаються до суду, а у випадку необхідності заслуховування свідків, то адміністративна процедура не виключає такої можливості – адміністративний орган може враховувати письмові пояснення свідків в рамках розгляду справи;

- по-третє, запровадження адміністративної процедури встановлення факту проживання сприятиме як спрощенню доступу громадян до оформлення належності до громадянства, так і зменшенню навантаження на судову систему, залишаючи водночас за заявником можливість звернення до суду у випадках, коли орган ДМС не зможе підтвердити відповідний факт через відсутність доказів або спірність обставин – як додаткового, а не єдиного механізму правового вирішення.

Таким чином, з огляду на те, що встановлення вказаного факту є ключовим у визначенні правового статусу особи, його першочергове підтвердження саме в адміністративному порядку є логічним, ефективним та доцільним кроком у межах сервісного підходу.

Порівняльно-правовий аналіз практик окремих пострадянських держав засвідчує, що встановлення факту належності до громадянства може бути ефективно реалізоване

в межах адміністративного провадження. Такий підхід дозволяє не лише зменшити навантаження на судову систему, а й забезпечити оперативний та доступний механізм для осіб, які не можуть надати повний комплект документів через об'єктивні причини. Зокрема, в Азербайджанській Республіці адміністративна процедура встановлення належності до громадянства передбачає подання заявником відповідного пакету документів. У межах цієї процедури ключову роль відіграє саме міграційна служба, яка уповноважена здійснювати прийом і первинну правову оцінку поданих матеріалів. Законодавство передбачає подання опитувального листа, та, за наявності, копій документів, що посвідчують особу, свідоцтва про народження, документів про батьківство, усиновлення, тощо. У випадку відсутності окремих документів допускається подання альтернативних доказів, що підтверджують необхідні юридично значущі факти, зокрема факт проживання або родинні зв'язки. Окрему увагу приділено особам, які перебували у специфічних життєвих обставинах: законодавство визнає проживання за реєстрацією, у тому числі під час відбування покарання чи проходження військової служби до набрання чинності законом про громадянство. Також передбачена можливість підтвердження місця проживання дитини через реєстрацію її законного представника [19].

Отже, аналіз підходів інших держав свідчить про тенденцію до закріплення адміністративного механізму встановлення належності до громадянства як доступного, гнучкого та орієнтованого на потреби заявника інструменту. Як показує досвід Азербайджанської Республіки, державні органи можуть бути наділені повноваженнями щодо збору та оцінки документів і доказів, у тому числі альтернативних, без необхідності звернення до суду. Такий підхід дозволяє зменшити бюрократичне навантаження, підвищити ефективність процедур та забезпечити своєчасну реалізацію прав осіб на громадянство. У цьому контексті імплементація подібної практики в українській системі публічного управління, зокрема через надання відповідних повноважень ДМС, виглядає не лише доцільною, а й необхідною умовою для реалізації сервісного підходу в сфері громадянства.

Висновки. Встановлення належності особи до громадянства України є важливим етапом у процесі інтеграції осіб до правового та соціального поля держави. Запровадження чіткої адміністративної процедури цього процесу, в якості основного органу якої буде виступати Державна міграційна служба України, дозволить значно спростити процедуру отримання паспортних документів для недокументованих осіб. Покладання на Державну міграційну службу обов'язку активно сприяти заявникам у зборі документів, необхідних для підтвердження належності до громадянства України, сприятиме полегшенню доступу до громадянства, покращенню ефективності роботи органів державної влади, а також зменшенню витрат на адміністративні послуги. В результаті, це дозволить знизити соціальну ізоляцію осіб, які знаходяться поза правовим полем, та забезпечити їх рівні права і можливості для участі в громадському житті України.

Список використаних джерел:

1. Питання організації виконання Закону України «Про громадянство України». Указ Президента України від 27.03.2001 № 215/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215/2001#Text> (дата звернення: 08.01.2025).
2. Гузь В. Як встановити належність до громадянства України. *Урядовий кур'єр*. 02.04.2021 р. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/yak-vstanoviti-nalezhnist-do-gromadyanstva-ukrayin/> (дата звернення: 08.01.2025).
3. Ухвала Широківського районного суду Дніпропетровської області по цивільній справі № 177/588/24 від 02.05.2024 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119189039> (дата звернення: 08.01.2025).
4. Рішення Ленінського районного суду міста Дніпропетровська по цивільній справі № 205/2805/23 від 16.11.2023 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115919681> (дата звернення: 08.01.2025).

5. Постанова Дніпровського апеляційного суду по цивільній справі № 205/2805/23 від 14.05.2024 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/119035778> (дата звернення: 08.01.2025).
6. Авер'янов В. Б. Людиноцентристка ідеологія як основа реформування українського адміністративного права в умовах інтеграційного процесу. *Держава та регіони*. 2010. № 2. С. 87–92.
7. Стеценко С. Г. Адміністративне право України. Навчальний посібник. Київ: Атіка, 2011. 624 с.
8. Авер'янов В. Б. Адміністративна реформа і правова наука. *Право України*. 2002. № 3. С. 20–27.
9. Жовнірчик Я. Ф. Реформування системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2017. № 3. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1041> (дата звернення: 08.01.2025).
10. Софінська І. Зasadничі сегменти громадянства та людиноцентризм: філософсько-правове опредметнення. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 2. С. 42–53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fmpp_2023_2_7 (дата звернення: 08.01.2025).
11. Бурик З. Розвиток концепції людиноцентризму в системі публічного управління. *Публічне управління: концепції, парадигма, розвиток, удосконалення*. 2023. № 6. С. 21–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubad_2023_6_5 (дата звернення: 08.01.2025).
12. Авер'янов В. Б. Нова доктрина українського адміністративного права: концептуальні позиції. *Право України*. 2006. № 5. С. 11–17. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Averianov11.pdf (дата звернення: 08.01.2025).
13. Міхровська М. С. Людиноцентризм, адміністративне право та електронне урядування. *Право і суспільство*. 2023. № 2. Т. 2. URL: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2023/2_2023/part_2/23.pdf (дата звернення: 08.01.2025).
14. Міхровська М. С. Адміністративне право: від державного управління до людиноцентризму. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 240–244. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/anporr_2023_2_42 (дата звернення: 08.01.2025).
15. Басова Ю. Ю. Теоретико-правовий аналіз поняття «адміністративна процедура» *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 11. Том 1. С. 121–123.
16. Левченко О. В. Адміністративна процедура як правова форма надання адміністративних послуг: поняття, ознаки та співвідношення із суміжними правовими поняттями. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 2(8). С. 106–111.
17. Загальне адміністративне право: навчальний посібник / В. В. Галунько, В. І. Курило, С. О. Коросід, О. Ю. Дрозд, І. В. Гиренко, О. М. Єшук, І. М. Риженко, А. А. Іванищук, Р. Д. Сау-нін, І. М. Ямкова; за ред. проф. В. В. Галунька. Херсон: Грінь Д. С., 2015. 272 с.
18. Про адміністративну процедуру. Закон України від 17.02.2022 № 2073-IX. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2023. № 15. ст. 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20#Text> (дата звернення: 08.01.2025).
19. Об утверждении «Порядка определения принадлежности лица к гражданству Азербайджанской Республики». Постановление Кабинета министров Азербайджанской Республики № 84 от 18.03.2015 года. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://www.migration.gov.az/content/pdf/884bac2dc5b239d575269ed11c3bab0b.pdf>

